

Голові Разової спеціалізованої вченої ради ДФ 17.051.053
Запорізького національного університету,
доктору юридичних наук, доценту
Самойленко Г.В.

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента Ткалича Максима
Олеговича
на дисертаційну роботу
Полякова Родіона Борисовича
на тему **«Інститут банкрутства (неспроможності) в Україні
та Німеччині: порівняльно-правове дослідження»**,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 Право,
за спеціальністю 081 Право

Від якості законодавства про банкрутство залежить економічний клімат у державі та інвестиційна привабливість країни. Адже кожен кредитор розраховує на повне задоволення своїх вимог до боржника, а у випадку неплатоспроможності останнього – на ефективний захист інтересів кредиторів такого боржника з боку держави.

Обравши шлях європейської інтеграції, Україна прагне наблизити своє законодавство до країн Європейського Союзу, перейнявши за кордоном найкращі практики правового регулювання суспільних відносин. Не є винятком і сфера правового регулювання інституту банкрутства (неспроможності).

Однією з країн, на яку можна сміливо орієнтуватися під час удосконалення вітчизняного законодавства про банкрутство, є Німеччина. Крім того, сучасний конкурсний процес України та Німеччини мають спільну основу – Давньоримський конкурсний процес. Однак маючи спільну основу, наші держави пройшли різний шлях розвитку, у зв'язку з чим цікавим та корисним видається здійснення порівняльно-правового дослідження інституту банкрутства (неспроможності) в Україні та Німеччині.

Наведене свідчить про безумовну актуальність теми, обраної для дослідження Р.Б. Поляковим.

Актуальність дисертаційного дослідження Р.Б. Полякова підтверджується приналежністю до комплексних наукових

проектів кафедри адміністративного та господарського права Запорізького національного університету «Основні напрямки удосконалення законодавства України в умовах євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 30 0115U00710) та «Дослідження проблем теорії адміністративного права в умовах глобалізаційних процесів» (номер державної реєстрації 0115U00711).

Тематика дисертації відповідає Перспективним напрямам дисертаційних досліджень на здобуття ступенів кандидата та доктора наук з юридичних спеціальностей, затвердженим рішенням Президії Національної академії правових наук України від 18 жовтня 2013 року № 86/11.

Дисертаційне дослідження Р.Б. Полякова має на **меті** розробку нових теоретичних положень щодо генезису інституту банкрутства (неспроможності) в Україні і Німеччині та його сучасного реформування, а також підготовку на цій основі пропозицій стосовно удосконалення чинного Кодексу України з процедур банкрутства (далі – КзПБ).

Вказана мета дисертаційного дослідження конкретизувалась у таких **задачах**:

- охарактеризувати зародження конкурсного процесу, його історичний розвиток і сучасний стан в Україні та Німеччині;

- провести порівняльний аналіз правового статусу основних учасників процедури банкрутства (неспроможності) за українським та німецьким законодавством;

- з'ясувати підстави відкриття провадження у справі про банкрутство (неспроможність) юридичних осіб в Україні та Німеччині;

- охарактеризувати порядок реалізації майна боржника у процедурі банкрутства (неспроможності) та задоволення вимог кредиторів за національним та німецьким законодавством;

- розкрити особливості відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичних осіб за правом України та Німеччини;

- з'ясувати підстави закриття провадження у справі про банкрутство (неспроможність) юридичних осіб в Україні та Німеччині;

- розкрити зміст правового статусу боржника – фізичної особи за українським та німецьким законодавством;

- визначити сутність судових процедур, що застосовуються до боржника - фізичної особи у справі про неплатоспроможність в Україні та Німеччині;

- з'ясувати підстави закриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичних осіб за правом України та Німеччини;

- сформулювати пропозиції щодо удосконалення національного законодавства про банкрутство (неплатоспроможність) та обґрунтувати можливість врахування досвіду Німеччини у цій сфері.

Об'єкт і предмет дослідження відповідають меті та завданням, що поставлені у роботі.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у зв'язку з банкрутством (неспроможністю) боржника.

Предметом дослідження є інститут банкрутства (неспроможності) в Україні та Німеччині: порівняльно-правове дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим у вітчизняній правовій науці комплексним дослідженням, яке присвячене порівняльно-правовому аналізу інституту банкрутства (неспроможності) в Україні та Німеччині. У результаті проведеного дослідження сформульовано нові наукові положення і висновки, зокрема:

уперше:

- обґрунтовано, що виникненням конкурсного процесу в Стародавньому Римі слід вважати Закони XII таблиць (451-450 роки до н. е.), оскільки саме на підставі цього акта задоволення вимог кредитора набувало майнового характеру, незважаючи на існування відповідальності власною особою боржника;

- доведено, що «Руська правда» Київської Русі поряд із торговою встановлювала неторгову неспроможність фізичних осіб, яка диференціювалася залежно від соціального статусу (вільна особа, холоп, смерд тощо) та передбачала перехід боржника у залежний від кредитора стан;

- обґрунтовано, що у XIX столітті в Австрійській імперії відбулося зародження сучасного інституту транскордонного банкрутства, зокрема положеннями Конкурсного статуту 1868 року запроваджено класичні основи міжнародної співпраці у процедурі банкрутства (неспроможності) на підставі принципу взаємності національних судових установ з іноземними

установами шляхом надання останнім судової допомоги у переданні майна боржника та навпаки;

- сформульовано поняття принципу добросовісної поведінки боржника, суть якого полягає в тому, що стосовно боржника, який належним чином виконує свої обов'язки та не зловживає своїми правами, застосовується механізм прощення боргів. Він використовується при виконанні плану реструктуризації або закінченні процедури погашення боргів. До недобросовісних боржників, навпаки, застосовується механізм закриття справ про неплатоспроможність фізичних осіб;

- запропоновано відійти від обов'язкової реалізації майна банкрута на аукціоні та уповноважити представницькі органи кредиторів реалізовувати майно у приватноправовому порядку;

- обґрунтовано необхідність надання ухвали господарського суду про затвердження мирової угоди у справі про банкрутство сили виконавчого документа, як у позовному провадженні;

- доведено доцільність диференціювати підстави для закриття справи про банкрутство юридичних осіб, які закріплені у ст. 90 КзПБ, на дві групи: 1) підстави, які перешкоджають руху справи про банкрутство; 2) підстави, які є результатом вирішення проблем неплатоспроможності боржника.

Викладені в дисертації наукові висновки, положення і рекомендації є обґрунтованими, базуються на ретельному аналізі літератури з тематики дослідження та узагальненні практики застосування міжнародного та господарського, господарського процесуального законодавства (усього - 219 найменувань).

Практичне значення одержаних результатів полягає у поглибленні теоретичних уявлень щодо сутності інституту банкрутства (неспроможності) та можливості використання сформульованих положень і висновків дисертаційної роботи у: науково-дослідній діяльності - з метою подальших наукових досліджень проблем інституту банкрутства (неспроможності); правотворчій діяльності - з метою удосконалення та підвищення ефективності застосування норм Кодексу України з процедур банкрутства (акт впровадження у діяльність Міністерства юстиції України No 31862/21/31-22 від 25.04.2022 р.); правозастосовній діяльності - при організації діяльності арбітражного керуючого, реалізації своїх процесуальних прав учасниками справ про банкрутство (неплатоспроможність) і

розгляді цих справ господарськими судами; навчальному процесі – при викладанні у закладах вищої освіти навчальних дисциплін «Господарське право України», «Право неспроможності (банкрутства)», при підготовці відповідних розділів підручників, посібників, програм тощо.

Структура дисертаційного дослідження Р.Б. Полякова відповідає визначеній меті та поставленим завданням дослідження, робота містить умовні позначення, вступ, три розділи, які охоплюють 11 підрозділів, висновки, список використаних джерел, а також додатки. Загальний обсяг роботи становить 274 сторінки, з них основного тексту – 202 сторінки.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, визначено особистий внесок здобувача, наведено дані щодо апробації роботи та впровадження отриманих результатів в практику, зазначено кількість публікацій.

У першому розділі «Генезис конкурсного процесу в Україні та Німеччині» розкрито зародження конкурсного процесу, розвиток конкурсного процесу на українських землях та в незалежній Україні та історичний розвиток німецького конкурсного процесу.

У другому розділі дисертаційного дослідження «Порівняльно-правовий аналіз окремих складових сучасної процедури банкрутства (неспроможності) за правом України та Німеччини» охарактеризовано правовий статус основних учасників процедури банкрутства (неспроможності), відкриття провадження у справах про банкрутство (неспроможність) та його Правові наслідки, порядок реалізації майна боржника у процедурі банкрутства (неспроможності) та задоволення вимог кредиторів, закриття провадження у справі про банкрутство (неспроможність).

Третій розділ «Особливості провадження у справах про неплатоспроможність фізичних осіб за правом України та Німеччини» присвячено дослідженню підстав відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи, правового статусу боржника – фізичної особи, судових процедур, які застосовуються до боржника у справі про неплатоспроможність та закриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи.

Висновки дисертаційної роботи в цілому відображають отримані результати і відповідають меті та завданням дослідження.

Виклад результатів дослідження здійснено на належному науково-методичному рівні з застосуванням механізмів та засобів спеціальної господарсько-правової термінології. Наукові положення та рекомендації є достатньо аргументованими, базуються на ґрунтовному аналізі матеріалів судової практики, а також на аналізі поглядів та аргументів вчених – юристів, накопиченому у сфері права неспроможності (банкрутства).

Автор зі знанням предмету дослідження, використанням значної кількості спеціальних літературних джерел розкриває тему дослідження, висвітлюючи проблематику відновлення платоспроможності боржника та визнання його банкрутом в Україні та Німеччині. Під час роботи над дисертаційним дослідженням автором опрацьовано значний масив судової практики, що дозволило виявити практичні проблеми застосування законодавства у процедурі банкрутства.

Дисертація написана грамотно, мовностилістична культура роботи досить висока. Список використаних літературних джерел, а також посилання на них у тексті дисертації зроблено з дотриманням вимог.

Попри безперечно високий рівень проведеного Р.Б. Поляковим дослідження, окремі **висновки, сформульовані в роботі, мають дискусійний характер і можуть бути підґрунтям для наукової дискусії, деякі положення дисертації потребують уточнення і конкретизації.**

1. Так, у підрозділі 2.1. «Правовий статус основних учасників процедури банкрутства (неспроможності)» на стор. 119 дисертантом аргументується пропозиція доповнити ст. 42 частиною, у якій буде зазначено: «Не може бути визнаний недійсним у процедурі банкрутства договір пожертви, в якому боржник виступає жертвувачем, за умови, що жертва відбулась не раніше одного року з моменту відкриття провадження у справі про банкрутство, не супроводжується злим умислом боржника чи його контрагента у зменшенні ліквідаційної маси, сума пожертви не перебільшує 100 мінімальних заробітних плат на момент укладання договору та не призвела до неплатоспроможності боржника чи її загрози, а також за умови, що обдарований не відчужив жертвоване майно. Обдарований позбавляється права відчуження

пожертвованого майна протягом 10 років з моменту закриття провадження у справі про банкрутство».

Останнє положення, а саме встановлення заборони обдарованому відчужувати пожертвоване майно протягом 10 років з моменту закриття провадження у справі про банкрутство (а враховуючи строки розгляду справ про банкрутство, це може означати і до 15 років з моменту укладення договору пожертви) видається дещо спірним, оскільки якщо договір визнається законним, то немає необхідності застосовувати такі серйозні обмеження для сторін такого правочину. Крім того, заборона особі відчужувати майно, отримане в якості пожертви, протягом 10, а то і більше років, є, на наш погляд, досить суттєвим обмеженням прав обдарованого. а тому дана пропозиція вимагає більш детальної аргументації.

2. У розділі 3, присвяченому особливостям провадження у справах про неплатоспроможність фізичних осіб за правом України та Німеччини, на стор. 179 автором пропонується розповсюдити положення ч. 6 ст. 34 КзПБ у питанні наявності майна в боржника, необхідного для покриття судових витрат, на фізичних осіб при ініціюванні ними процедури неплатоспроможності. Це, продовжує здобувач, дасть змогу гарантувати компенсацію судових витрат, пов'язаних не тільки з роботою арбітражного керуючого, скажімо, у процедурі погашення боргів, а й судового збору, сплаченого кредиторами, а також на правову допомогу адвоката. З огляду на наведене пропонується доповнити ст. 116 КзПБ ч. 6 такого змісту: «6. Боржник подає заяву до господарського суду за наявності майна, достатнього для покриття витрат, пов'язаних із провадженням у справі».

Наведена пропозиція видається дещо спірною, оскільки:

по-перше, авансування боржником – фізичною особи винагороди арбітражного керуючого за перші три місяці виконання ним повноважень керуючого реструктуризацією уже виступає свого роду гарантією покриття даних витрат у справі;

по-друге, аналогічні положення щодо юридичних осіб на практиці застосовуються досить складно, тому виникає питання щодо алгоритму розрахунку вартості майна, якого буде достатньо для покриття витрат, пов'язаних із провадженням у справі про неплатоспроможність фізичної особи – як саме розрахувати вартість такого майна, адже не у кожній справі кредитори активно оскаржують судові рішення, і

тому розмір судового збору, сплаченого кредиторами у межах кожної справи про банкрутство суттєво відрізняється, а витрати на правову допомогу адвоката взагалі важко розрахувати наперед (адже розміри гонорарів адвокатів по Україні дуже суттєво різняться, а законодавчих мінімумів чи максимумів у питаннях відшкодування витрат на професійну правничу допомогу взагалі не встановлено).

Разом з тим, висловлені зауваження не заперечують та не спростовують концептуальних положень дисертаційного дослідження Р.Б. Полякова на тему «Інститут банкрутства (неспроможності) в Україні та Німеччині: порівняльно-правове дослідження», оскільки стосуються переважно дискусійних питань, пов'язані зі складністю та, в окремих випадках, неоднозначністю проблематики роботи. Висловлені зауваження слугують підставою для дискусії, що підвищує якість дослідження та позитивно впливає на високий науково-теоретичний рівень роботи. Дискусійні положення та зауваження не перешкоджають загалом позитивно оцінити дану дисертаційну роботу, що є завершеною науковою працею, в якій отримані нові обґрунтовані теоретичні результати, що в сукупності є достатньо суттєвими для господарсько-правової наукової думки. Дисертаційне дослідження спрямоване на збагачення науки господарського права і сприятиме формуванню ефективної та дієвої системи правового регулювання відносин неспроможності (банкрутства).

Висновок. Дисертаційна робота Полякова Родіона Борисовича на тему «Інститут банкрутства (неспроможності) в Україні та Німеччині: порівняльно-правове дослідження», є завершеним самостійним дослідженням, має наукову новизну та практичну значущість, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01. 2022 р. № 44), а її автор Поляков Родіон Борисович заслуговує присудження йому наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право, за спеціальністю 081 Право.

Офіційний рецензент:

**кандидат юридичних наук, доцент
М.О. Ткалич**